

Islámský reformismus a islamismus

A large crowd of people, many wearing green headbands and holding green flags with Arabic calligraphy, suggesting a religious or political gathering. The scene is filled with energy and movement, with many individuals looking upwards or towards the center of the crowd. The green color is a prominent theme throughout the image.

**Kurz: Islám (RLKA08) Ústav religionistiky MUFF Brno
Attila Kovács**

Prameny

- AL-BANNĀ', Hasan, *Five Tracts of Hasan Al-Bannā'*, Berkeley – London, University of California Press, 1978.
- EUBEN, Roxanne L. & ZAMAN, Muhammad Qasim (eds.), *Princeton Readings in Islamist Thought: Texts and Contexts from al-Banna to Bin Laden*, Princeton, Princeton University Press, 2009.
- FARAJ, Muhammad Abdus Salam, *The Absent Obligation*, Birmingham, Maktabah Al Ansaar, 2000.
- KHUMAYNĪ, Rūh Allāh, *Islam and Revolution. Writings and Declarations of Imam Khomeini*, Berkeley, Mizan Press, 1981.
- LAWRENCE, Bruce B. (ed.), *Messages to the World: The Statements of Osama Bin Laden*, London – New York, Verso, 2005.
- QUTB, Sajjid, *Milníky na cestě*, Praha, Academia, 2013.

Literatura

- BARŠA, Pavel, *Západ a islamizmus. Střet civilizací, nebo dialog kultur?*, Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001.
- BERÁNEK, Ondřej & OTŘANSKÝ, Bronislav (eds.), *Islámský stát: Blízký východ na konci časů*, Praha, Academia, 2016.
- BUREŠ, Jaroslav & ČEJKA, Marek & DANIEL, Jan, *Muslimské bratrstvo v současnosti*, Praha, Academia, 2017.
- CARDINI, Franco, *Chalífa a Západ: Kořeny terorismu a pokrytectví Západu*, Praha, Vyšehrad 2016.
- DEKMEJIAN, R. Hrair, *Islam in Revolution: Fundamentalism in the Arab World*, Syracuse - New York, Syracuse U.P., 1995.
- EICKELMAN, Dale F. & PISCATORI, James P., *Muslim Politics*, Princeton - New York, Princeton University Press, 1996.
- KEPEL, Gilles, *Boží pomsta. Křesťané, Židé a muslimové znovu dobývají svět*, Brno, Atlantis, 1996.

- KROPÁČEK, Luboš, *Islámský fundamentalismus*, Praha, Vyšehrad, 1996.
- KROPÁČEK, Luboš, *Blízký východ na přelomu tisíciletí*, Praha, Vyšehrad, 1999.
- MENDEL, Miloš, *Islámská výzva. Z dějin a současnosti politického islámu*, Brno, Atlantis, 1994.
- MENDEL, Miloš, *Džihád*, Brno, Atlantis, 1997.
- MENDEL, Miloš, *Náboženství v boji o Palestinu. Judaismus, islám a křesťanství jako ideologie etnického konfliktu*, Brno, Atlantis, 2000.
- MENDEL, Miloš, *S puškou a Koránem: Pojmy a argumenty soudobého islámského fundamentalismu*, Praha, Orientální ústav Akademie věd České republiky, 2008.
- MENDEL, Miloš, *Dějiny Saudské Arábie*, Praha, Nakladatelství Lidové Noviny, 2016.
- ŤUPEK, Pavel, *Salafitský islám*, Praha, Academia, 2015.

Islámský reformismus a islamismus

- „temné století islámu“ – pojem orientalistů a „zachování“ zlatého věku – islámský pohled
vniterná krize a vnější impulzy (kolonialismus a pod.)
- I. „aktivizmus“ / „intelektualizmus“ (aktivní podíl na dalším formování islámu)

I.A islamismus / fundamentalismus

I.B sekularismus / modernismus

- II. tradicionalismus (následování „náboženství předků“)

Islámské „sociální hnutí“

- Wahhábizmus na Arabském poloostrově

Muhammad ibn ʿAbd al-Wahháb (1703–1792)

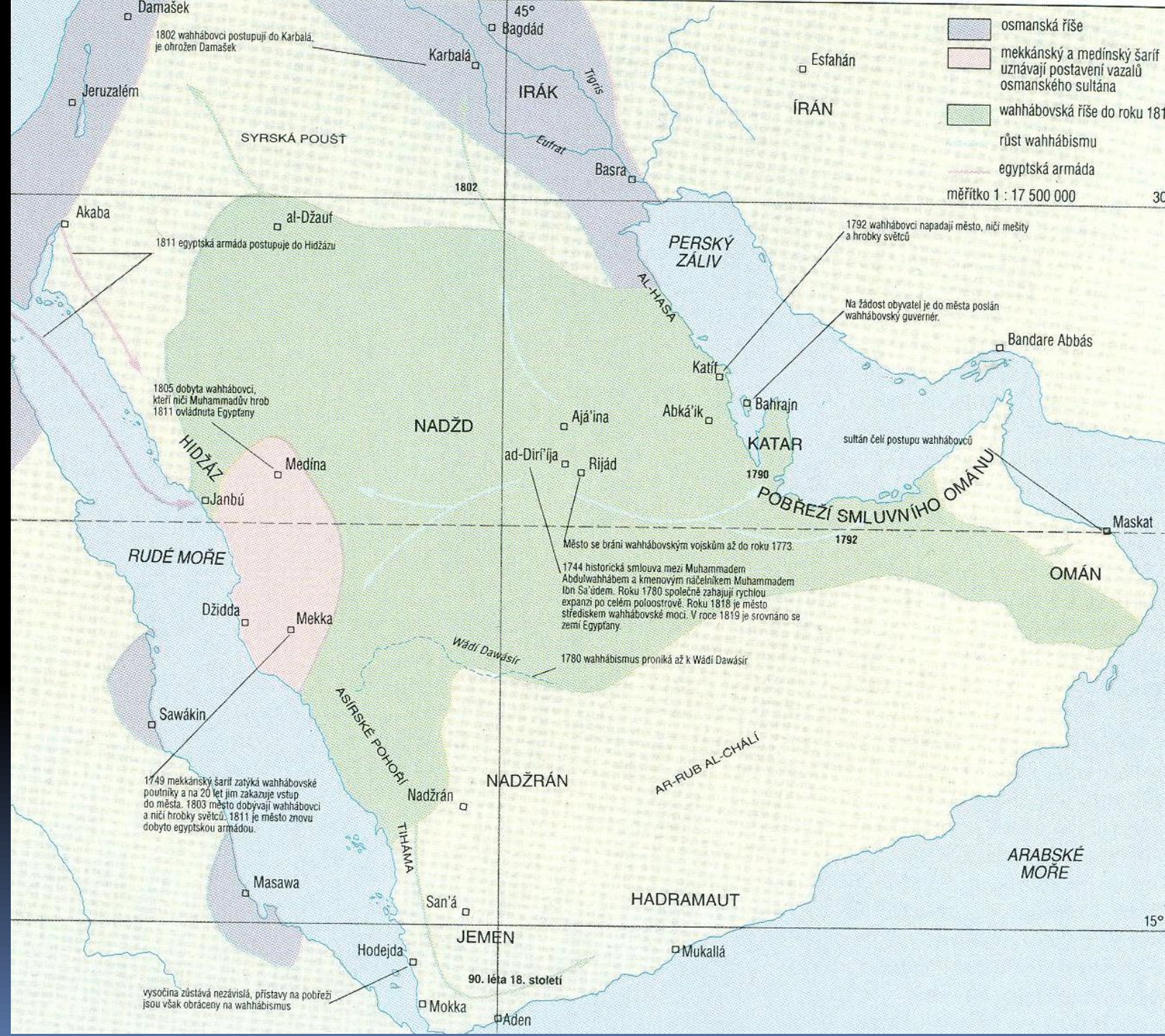
Puritanistický hambalovský vzdělanec, zničení předislámských tradicí a reforma

Kitáb at-tawhíd

(Kniha boží jednosti)

Spojení se saúdskou dynastií a vznik státu

- osmanská říše
 - mekkánský a medínský šaríf uznávající postavení vazalů osmanského sultána
 - wahhábovská říše do roku 1811
 - růst wahhábismu
 - egyptská armáda
- měřítko 1 : 17 500 000

1802 wahhábovci postupují do Karbalá, je ohrožen Damašek

1811 egyptská armáda postupuje do Hidžázu

1805 dobyta wahhábovci, kteří ničí Muhammadův hrob 1811 ovládnuta Egyptany

1749 mekkánský šaríf zatýká wahhábovské poutníky a na 20 let jim zakazuje vstup do města. 1803 město dobývají wahhábovci a ničí hrobky světců. 1811 je město znovu dobyto egyptskou armádou.

vysočina zůstává nezávislá, přístavy na pobřeží jsou však obráceny na wahhábismus

1802

1792 wahhábovci napadají město, ničí mešity a hrobky světců

Na žádost obyvatel je do města poslán wahhábovský guvernér.

sultán čelí postupu wahhábovců

Město se brání wahhábovským vojskům až do roku 1773.
1744 historická smlouva mezi Muhammadem Abduhwahábem a kmenovým náčelníkem Muhammadem Ibn Sa'údem. Roku 1780 společně zahájí rychlou expanzi po celém poloostrově. Roku 1818 je město střediskem wahhábovské moci. V roce 1819 je srovnáno se zemí Egyptany.

1780 wahhábismus proniká až k Wádí Dawásír

1790

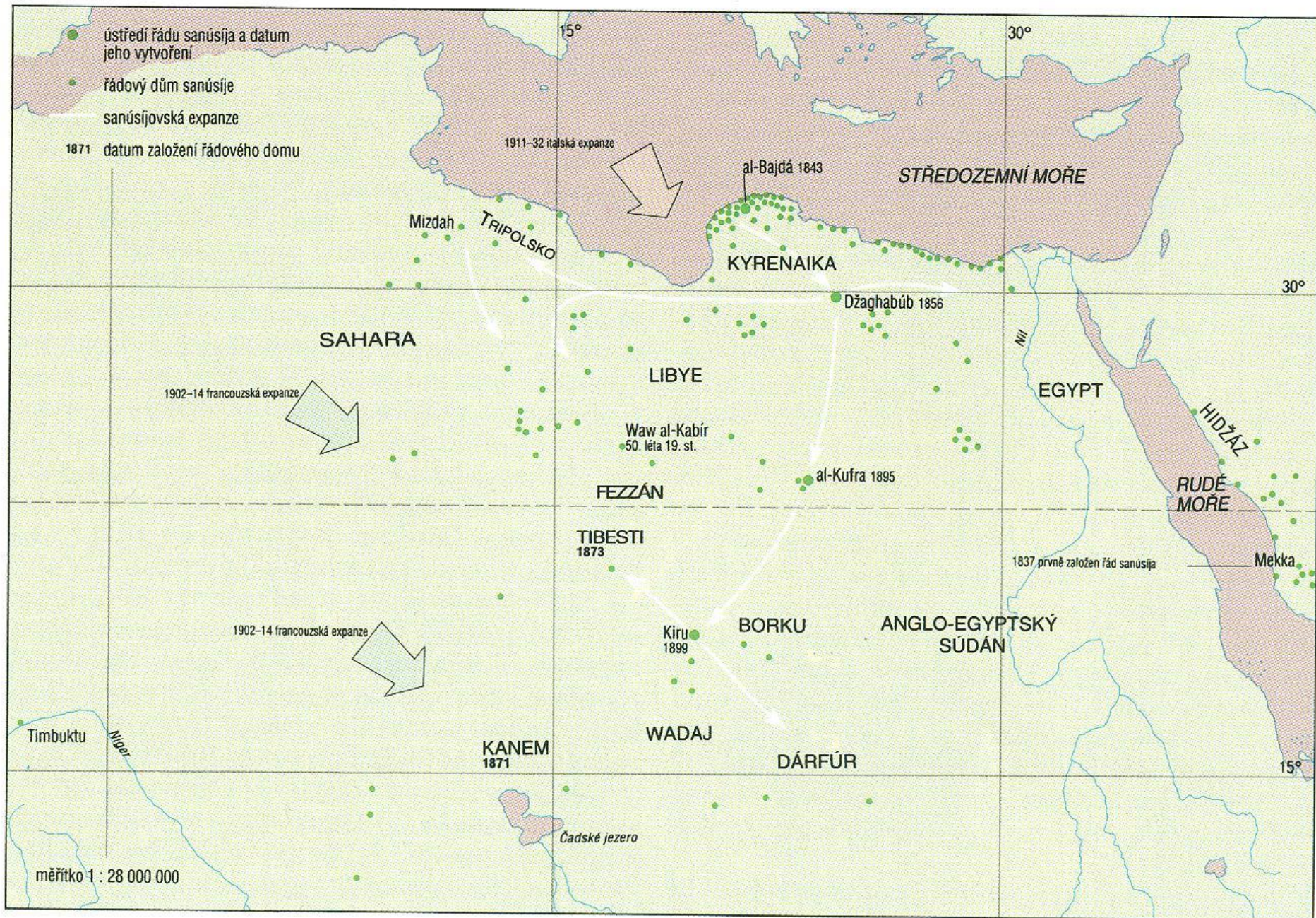
1792

90. léta 18. století

15°

▪ *Sanúsíja*

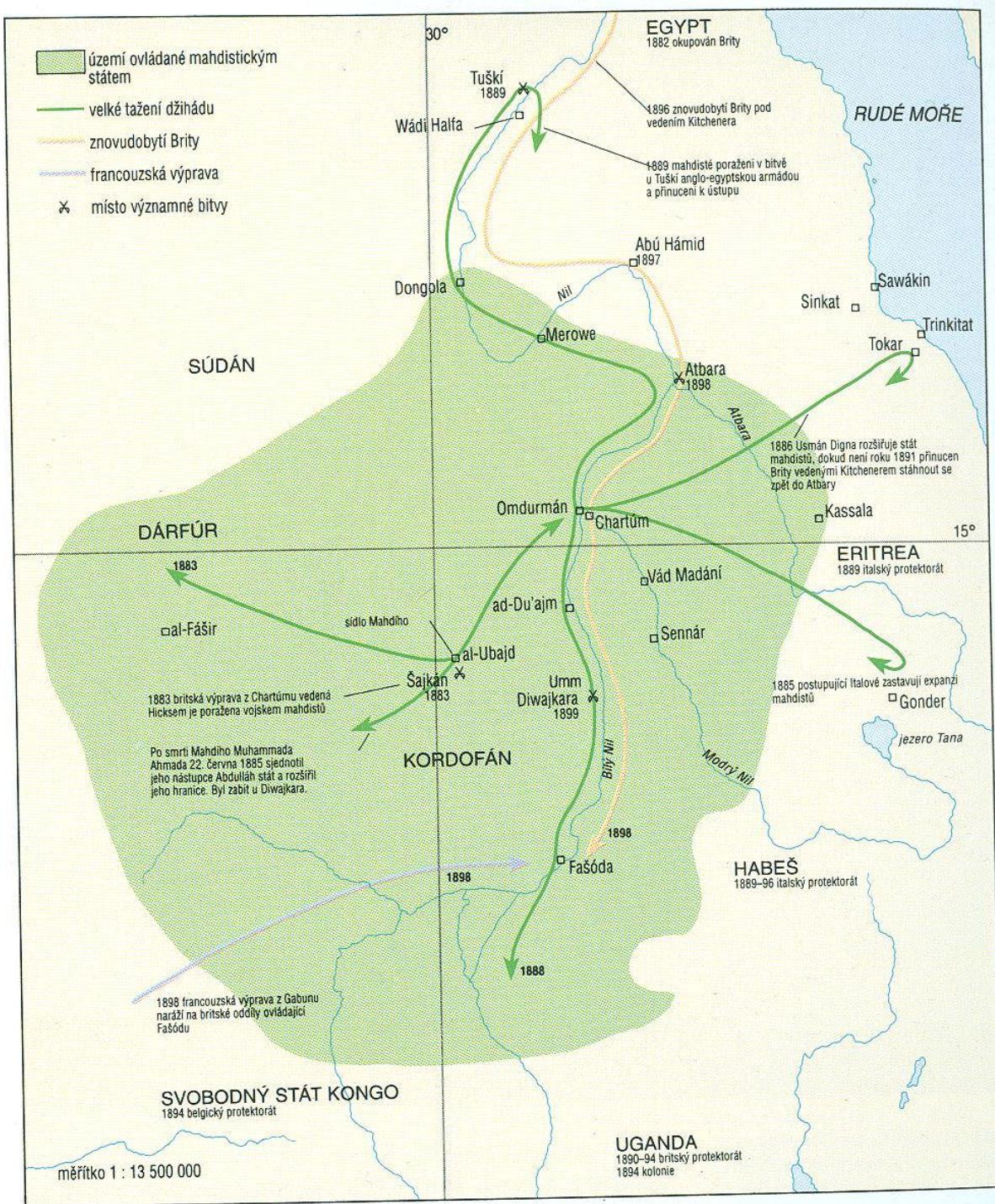
Mystický řád usilující o očistu islámu od novot a návrat k autentické zvěsti. Působil na území vých. a stř. Libye od 1843. Zakl. byl **Muhammad Ibn 'Alí as-Sanúsí**, 1830 se odebral na pouť do Mekky, kde pod vlivem reformních myšlenek wahhábovců založil militantní bratrstvo. Zákl. učení s. byla očista od novot praktikovaných oficiálním duchovenstvem, sjednocení obce na základě autentické šarí'cy, chápané jako jednota Koránu, „pravé“. To vše v kombinaci s mystickou praxí, zejm. *dhikrem*, při němž se extáze dosahovala opakováním slov „já Latíf“ - „ó Laskavý“. Vliv s. vzrostl za vedení Sanúsího al-Mahdího. Členové s. neuznávali světskou moc, pouze své marabuty. Sanúsíjovský stát v době rozkvětu spravoval oblasti Libye, stř. a vých. Sahary.

▪ *Mahdíja*

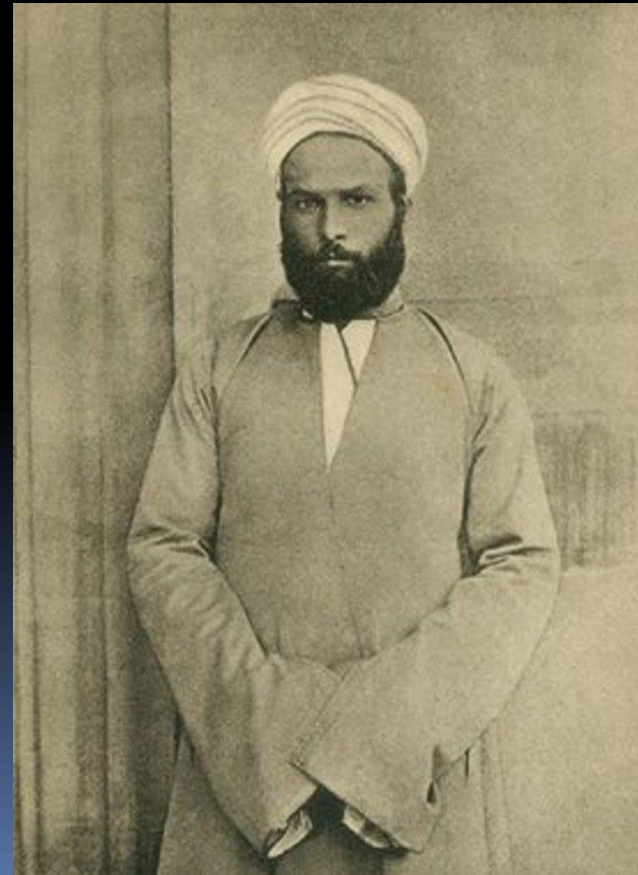
hnutí v Súdánu (1881-1898). Ideologické schéma m. bylo inspirováno místními mystickými interpretacemi mahdistické myšlenky. Cílem byl návrat k hodnotám raného islámu jakožto ideálního antipólu sekulární „bezvěrecké“ moci anglo-egypt. kondominia. Zákl. idejí m. byla **víra v přímou zvěst**, jíž byl obdařen Muhammad Ahmad al-Mahdí. Pozměnil různé články víry. Vyznání víry rozšířil o přihlášení se ke svému poslání, **zakázal pout' do Mekky** jako projev polyteismu a zdůraznil **povinnost džihádu. Na roveň Koránu postavil soubor vlastních modliteb a ponaučení.** M. i po své porážce zůstala silnou ideovou inspirací v integračním procesu a antikolonialistickém odporu Súdánců. Její původně univerzalistický záměr se však nepodařilo uplatnit.

Muhammad Ahmad al-Mahdí (1844-1885) a jeho říše

Nahda a islámský reformizmus

- Džamál ad-Dín al-Afghání (1838-1897)
- Muhammad Abduh (1849-1905)
- Muhammad Rašíd Ridá (1865-1935)

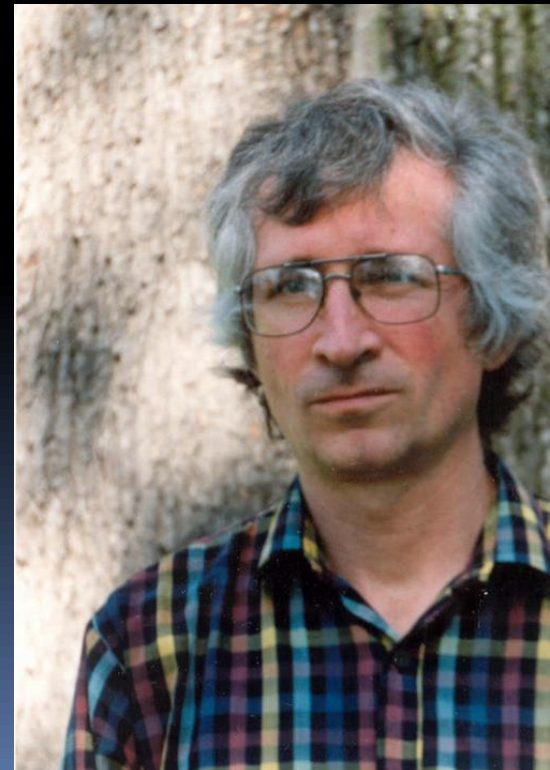
Islámský fundamentalismus / radikalismus a islamismus

„Politický islám“, islamizmus, integrizmus, atd., je sporná jak relevance tak hierarchie těchto pojmů

Pokus o definici islámského fundamentalizmu:

- MENDEL, Miloš, *Islámska výzva*, Brno, Atlantis, 1994, s. 41-43.

„Co je to vlastně islámský fundamentalismus? Tento pojem nemám příliš rád a nadále ho budu používat jen s ohledem na to, že v naší veřejnosti dostatečně zdomácněl a že koneckonců není po ruce žádný jiný pojem, který by popisovaný společenský jev vystihoval bezezbytku (...)

V této knize budu pod pojmem fundamentalismus chápat mnohotvárný ideologický a politický trend ve společnosti islámských zemí, jehož nejniternějším rysem je propojit klasickou islámskou politickou teorií a její soudobé interpretace s víceméně spontánně vyjádřenou tendencí k opoziční politické činnosti a „nekonformnímu“ způsobu chování.

Fundamentalismus je nesourodý a vnitřně bohatě strukturovaný projev života části v společnosti v dnešním islámském světě. Jde o široce procitovanou touhu po návratu k mravně ryzím a osvědčeným „fundamentům“ při použití různých podob politické činnosti a celkového „okázale islámského“ společenského chování.“

Další jeho kniha již nabízí rozsáhlejší a sofistikovanější definici: MENDEL, Miloš, *S puškou a Koránem: Pojmy a argumenty soudobého islámského fundamentalismu*, Praha, Orientální ústav Akademie věd České republiky, 2008, s. 61-73.

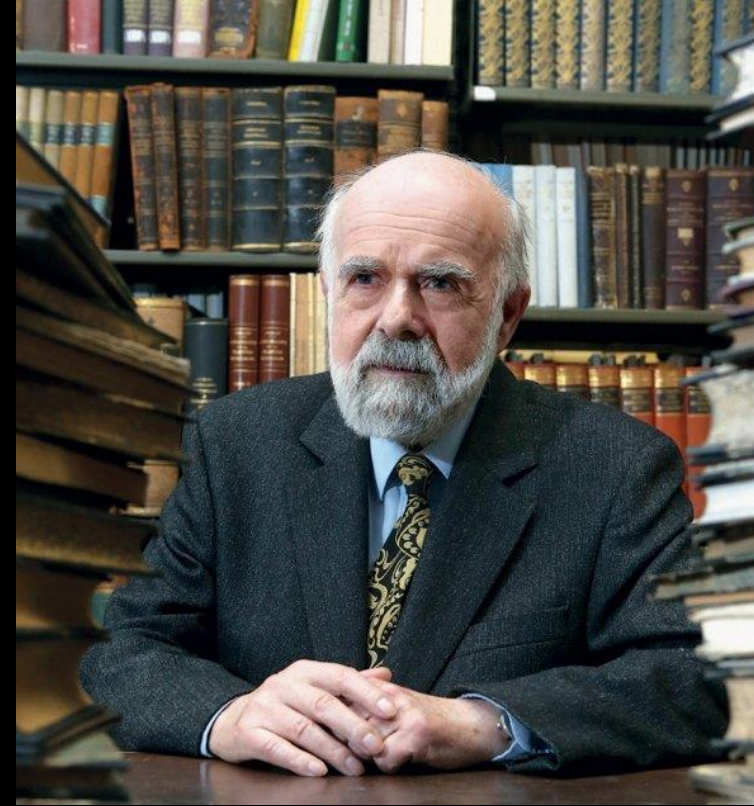
- KROPÁČEK, Luboš, *Islámský fundamentalismus*, Praha, Vyšehrad, 1996, pp. 31-32.

„Fundamentalismus se zakládá na strohém přesvědčení o majetnictví pravdy. Vyznačuje se neúprosností, nesnášenlivostí a tvrdostí srdce.

Z Koránu si účelově vybírá jen některá témata a symboly. Od morálně-právních úvah, zaměřených silně

kriticky zvláště proti západním kulturním vlivům, přechází k tvrdému jednání proti jinak smýšlejícím. Kolísá mezi skutečnou religiozitou a radikálními kulturními projevy a tendencí ke zpolitizování.

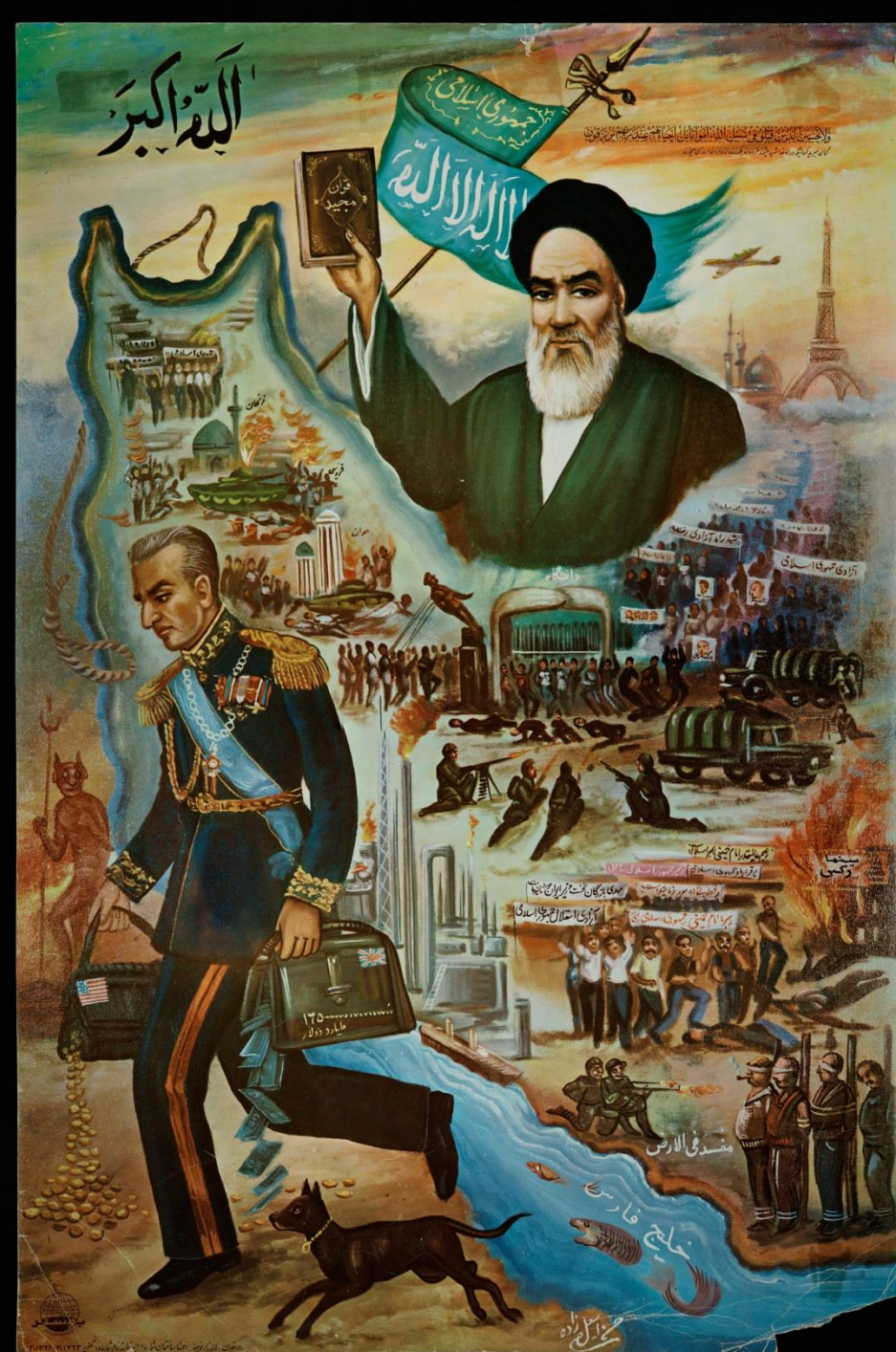
V jeho ideologickém poli se formuje užší proud politického islámu, islamizmu, s celospolečenskými cíli ustavení totalitního islámského řádu.

V krajních polohách islamismus sahá k násilí a projevuje se jako extrémismus či terorismus. Z hlediska islámu jde o heretické vybočení, o novodobé, násilně orientované sektářství.“

▪ Hlavní témata

- fundamentalismus: návrat k „autentické“ tradici, k „základům“ nebo „autentické tradici“
- literarizmus: doslovný výklad Koránu
- reinterpretace pojmů a tradice
- puritanizmus: černo-bílé vnímání etických, společenských, politických a náboženských norem
- radikalizmus, sklony k totalitarizmu a násilí
- „společenská spravedlivost“ a „islámský řád“ (*an-nizám al-islámí*) v podobě státního zřízení

▪ Genealogie

- kolonialismus a postkoloniální kritika
- společenská krize
- ztráta legitimacy „sekulárních“ režimů

▪ Historické události

- sovětská invaze Afganistanu
- islámská revoluce v Iránu
- zlyšání nacionalismu a levicových ideologií a následní „reislamizace“

islām

šī'itský
radikalismus

waḥhābismus

islamismus

saḷafismus

„džihādismus“

qutbismus

- *džihád* („úsilí“)

Povinnost muslima pečovat o individuální duchovní zdokonalování a posilování vlivu muslimské obce věřících. Rozlišuje se dž. velký (dž. duší neboli spirituální) a dž. malý (dž. tělesný neboli „svatá válka“). Dž. je druhem zápasu nebo boje, který je zacílený k šíření nebo obraně islámu. V moderní islámské terminologii se výraz dž. objevuje ve spojení s osvobozeneckými válkami na územích a ve státech, kde žijí muslimové. Jako „svatou válku“, která zavazuje muslimy k účasti, může však dž. vyhlášovat pouze náb. autorita. Výzvy k dž. jako „svaté válce“ z úst polit. světských vůdců nelze chápat jinak než jako demagogii. „Džihádistické“ jsou militantní hnutí „přímé akce“ jako např. al-Qá'ida, Dá'iš, Hizballáh apod.

Hlavní směry a hnutí

- Asociace muslimských bratří
(*Džamá'at al-ichwán al-muslimín*)

Egypt: založení v r. 1928

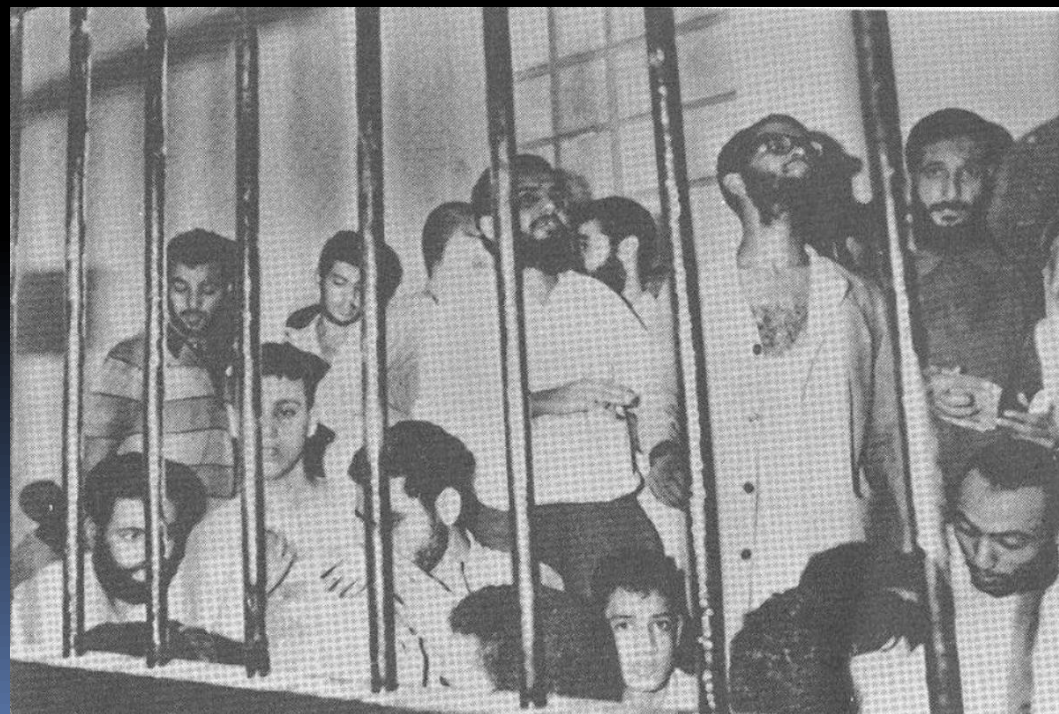
- Hasan al-Banná (1906-1949)
- Sajjid Qutb (1906-1966)

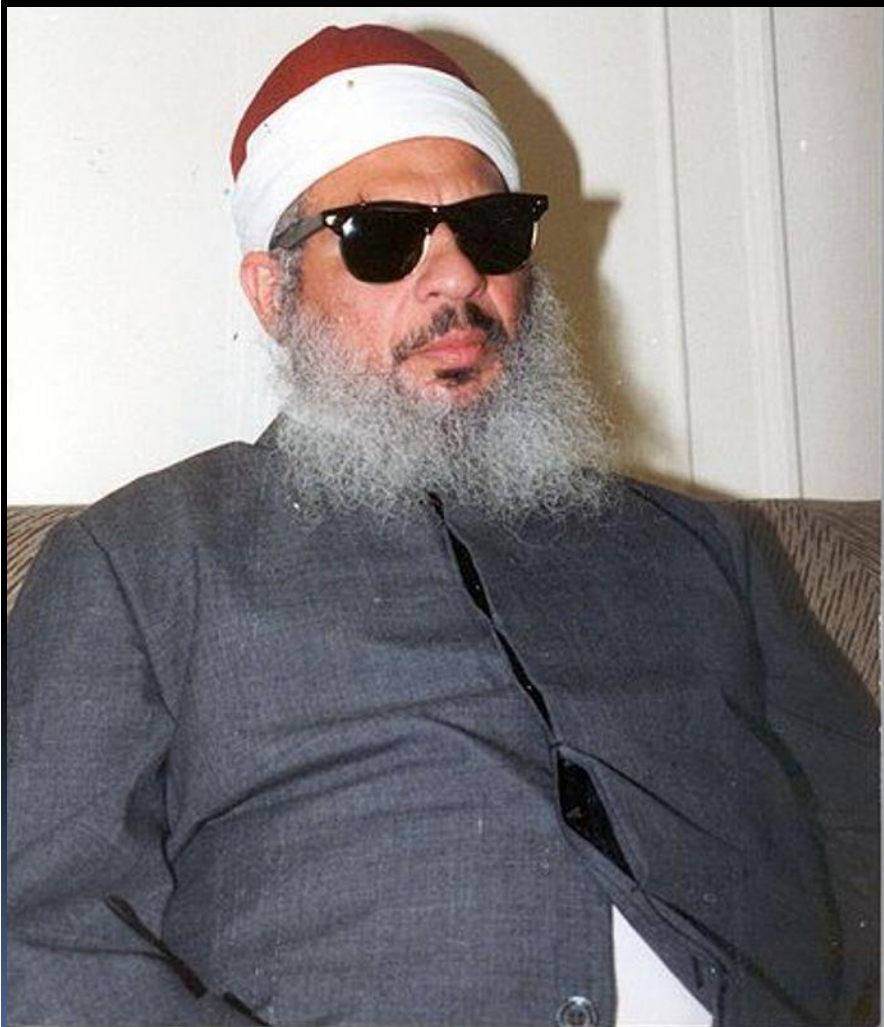
další vývoj, druhá a třetí generace muslimských bratří (Hasan Hubajdí, Umar Tilimsání a další), „Zvláštní aparát“ během II. Světové války a následní vznik

Skupin „přímé akce“

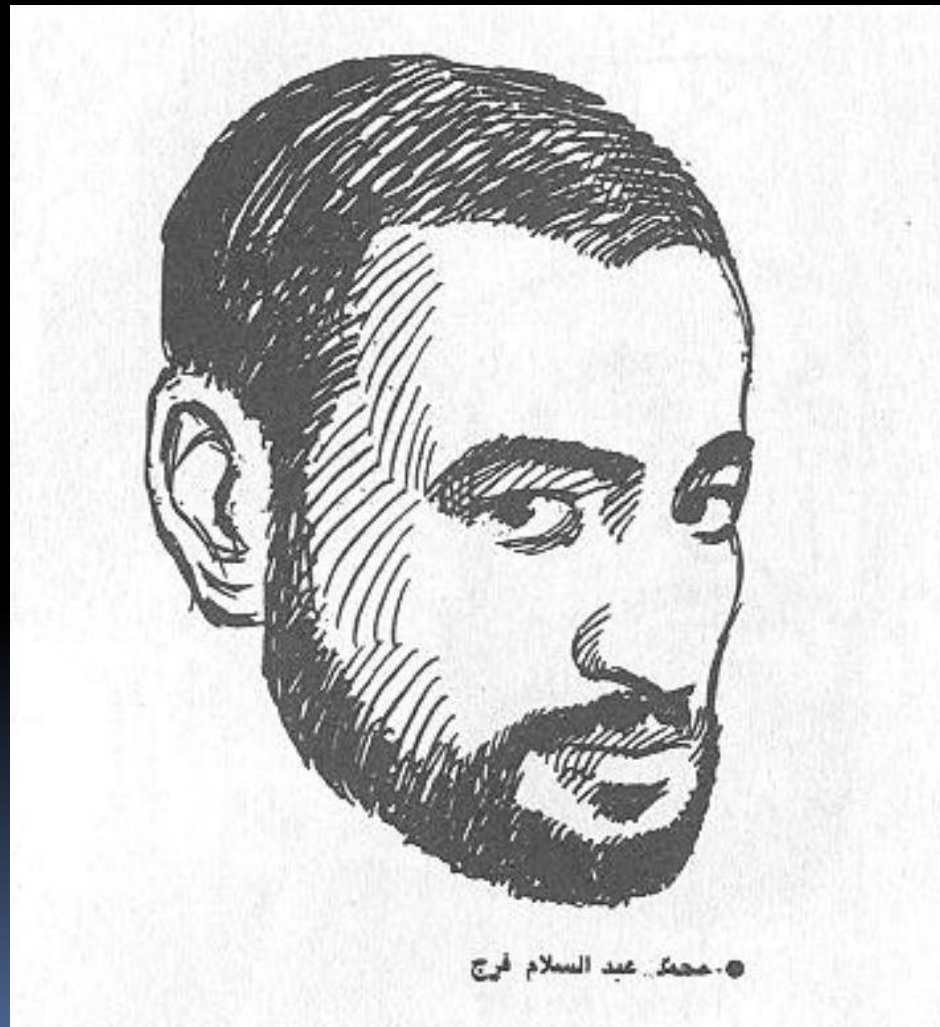
- *at-Takfír wa 'l-hidžra* (Obvinění z nevíry a odchod) veden **Ahmad Šukrí Mustafá**

- *Džamá'át islámíjja*
'Umar 'Abd ar-Rachmám

- Seskupení *al-Džihád*
'Abd as-Salám Faradž

▪ **Sýrie**

(Sa^cíd Hawwá', ^cAbd al-Fattáh Abú Ghubba) vztahy s režimem masakr v Hamá a Hims v 80. letech a současná syrská občanská válka

▪ **Jordánsko**

Front islámské akce (^cAbd ar-Rachmán al-Chalífa, ^cAbd al-Latíf al-^cArabíját, Isháq Farhán)

▪ **Palestina**

Hizb at-tahrír al-islámí (Strana islámského osvobození) Taqí ad-Dín an-Nabhání

Hamás - Harakat al-muqáwwama al-islámíja

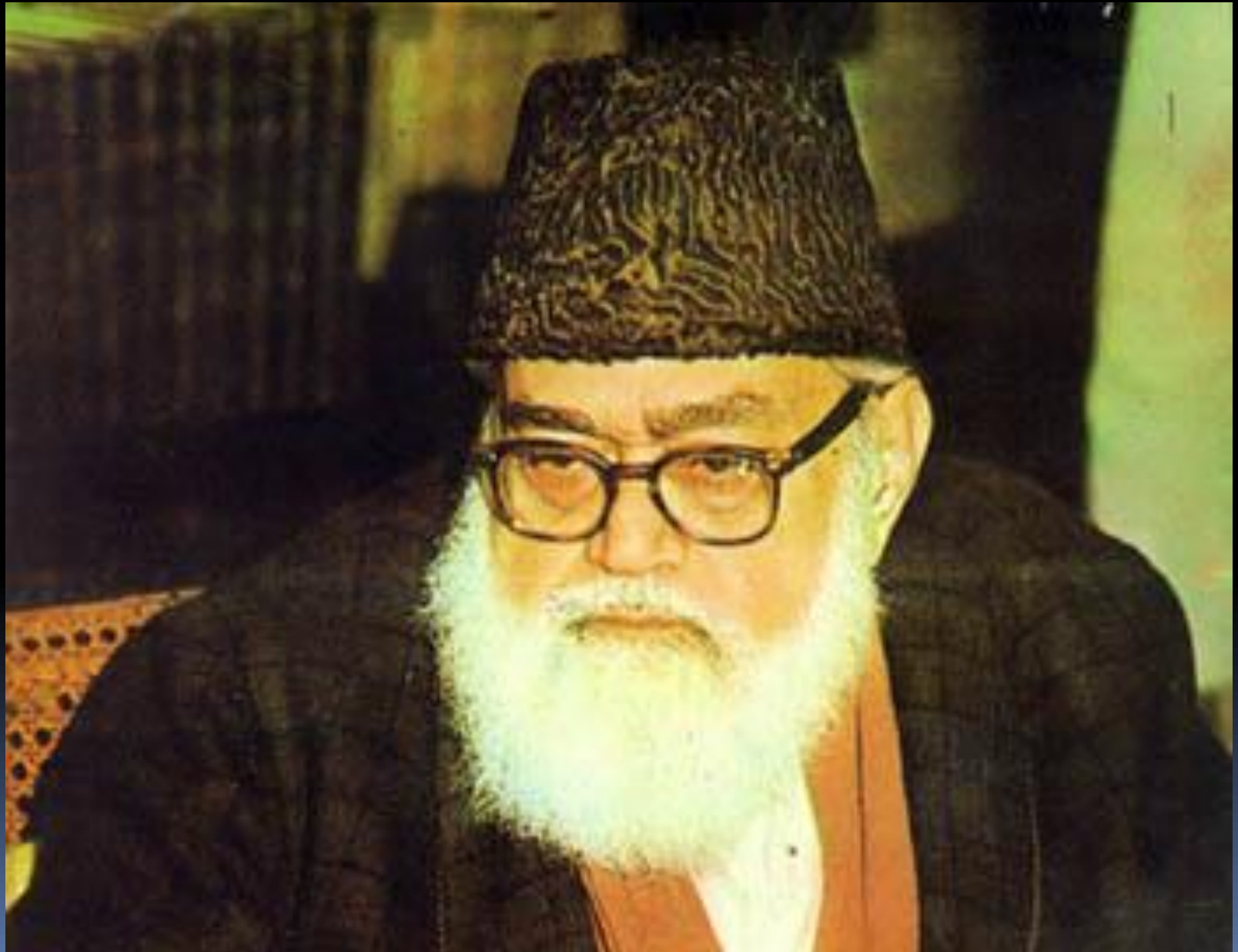
(Hnutí islámského odboje) Ahmad Jásín, ^cAbd

al-^cAzíz ar-Rantisí, Chálid Maš'ál, Mahmúd az-Zahhár

Džihád al-islámí fí Filastín (Islámský džihád

v Palestině) Fathí aš-Šiqáqí

- **Pakistán: Abú Alá al-Mawdúdí (1903-1979)**

- Turecko: Said Nursi, Fetullah Gülen a jiní

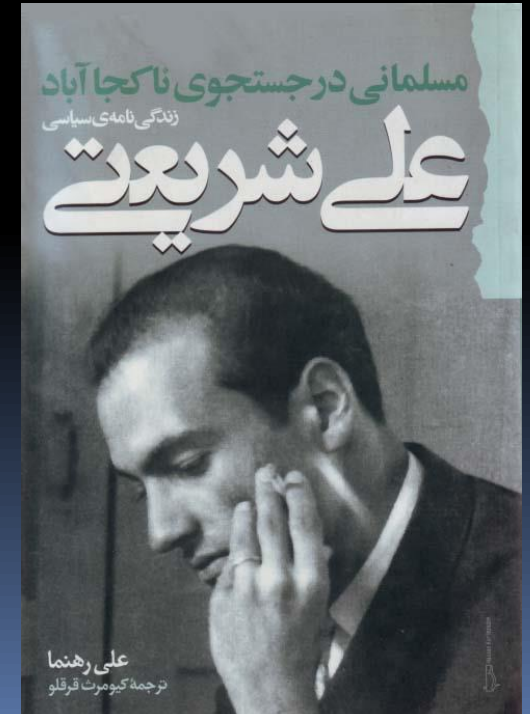
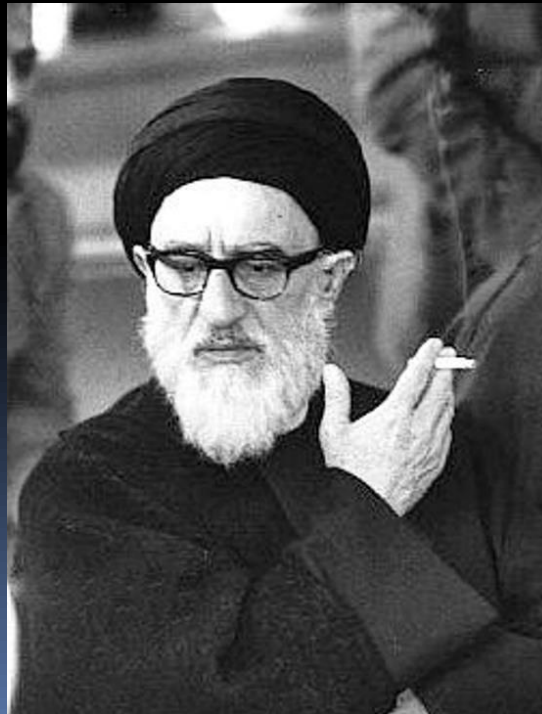
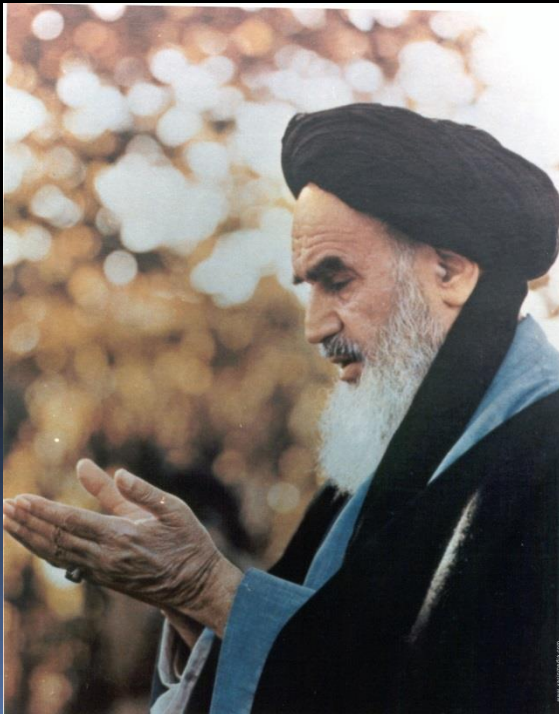

Radikální šířitské směry a hnutí

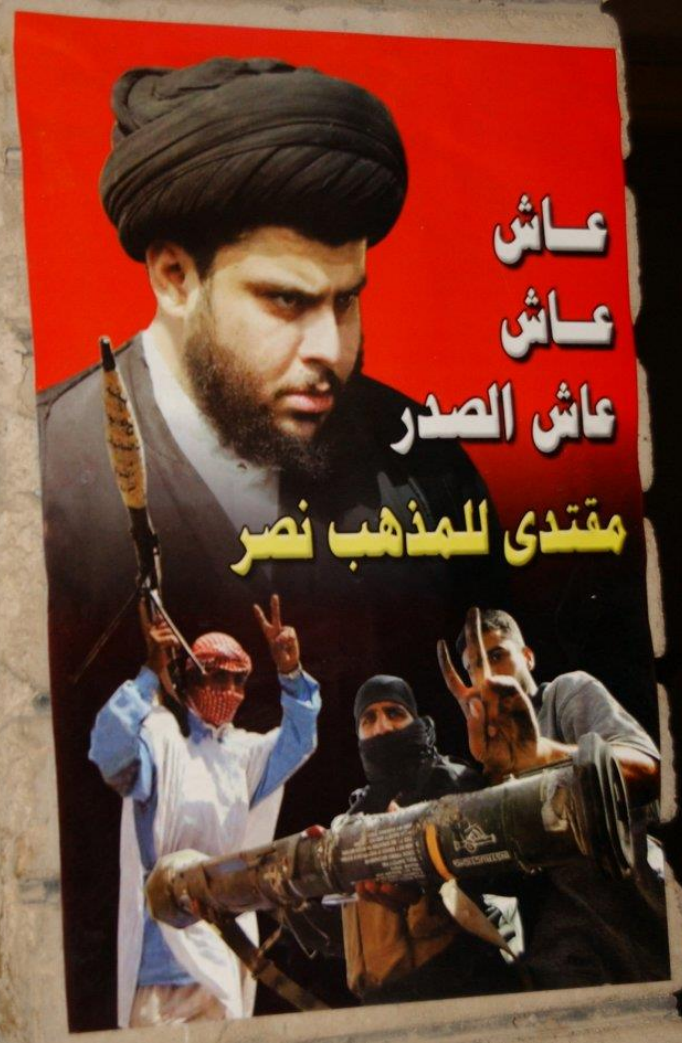
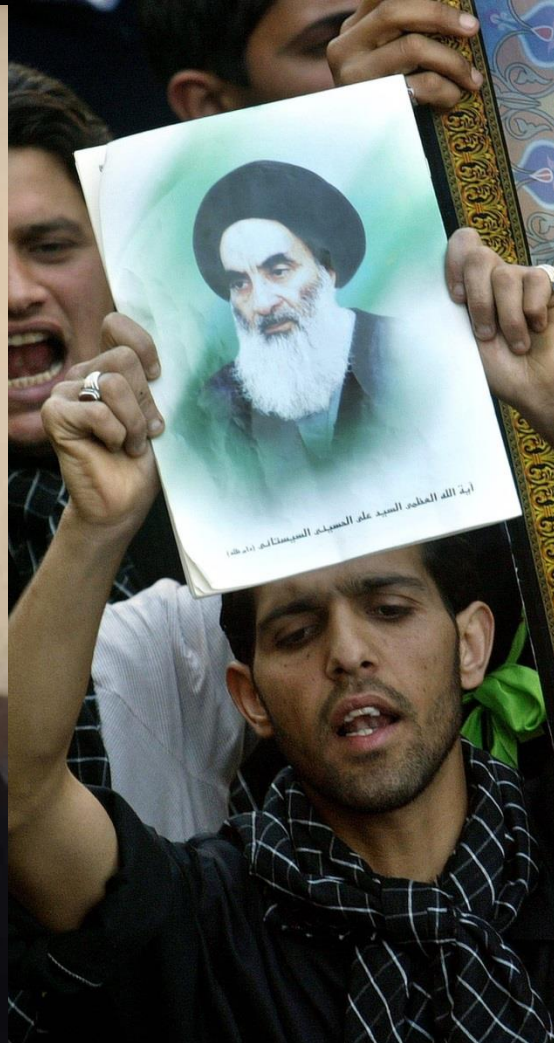
- Irán: „Islámská revoluce“ 1979

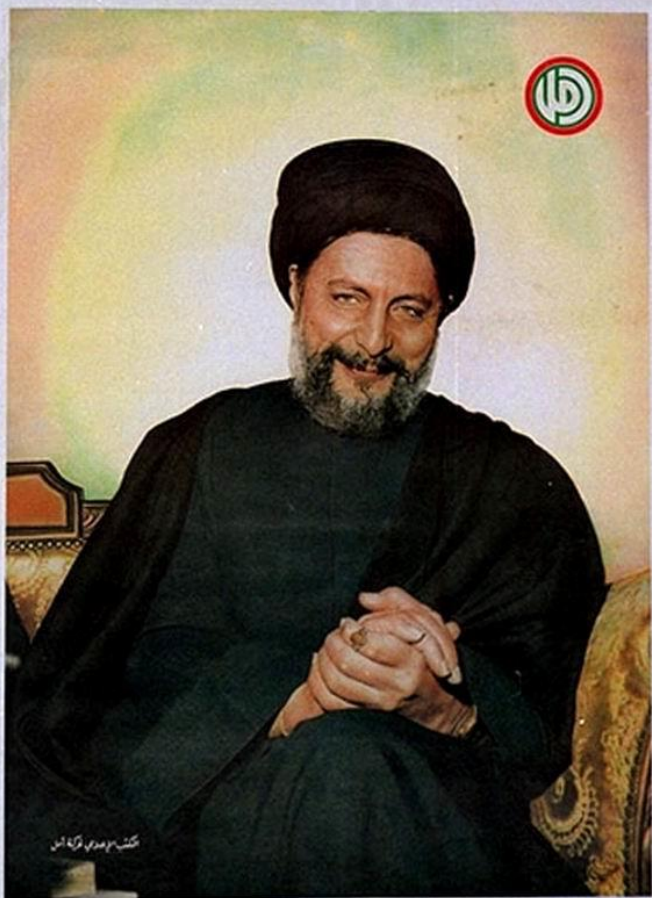
ájatolláh Rúholláh Chomejní a *welájet-e faqíh* vláda „duchovenství“, doslova: vláda „duchovního“,

ájatolláh Mahmúd Táleghání jako kritik a ĀlÍ ŠaríĀtí jako „teoretik revoluce“

- **Irak:** Strana *Da'wa* a Muhammad Báqir as-Sadr a jiné ší'itské hnutí v Iráku, umírněné a radikální: veliký ájatolláh 'Alí as-Sistání a Muqtadá as-Sadr

- **Libanon:**
hnutí *Amal*
zakl. Músá as-Sadr a současný vůdce Nabíh Berrí a radikální hnutí *Hizballáh* a gen. tajemník Hasan an-Nasralláh

„Džihádizmus“ a globální islamistické hnutí

- **Afganistan** a sovětské invaze „afgánští Arabové“ a Tálibán ʿAbd Alláh ʿAzzám

al-Qá'ida - „Základna“, zal. v r. 1988 v Afganistanu
Usáma ibn Ládín (1957-2011)
Ajman az-Zawáhirí (1951-)

Abú Mus'ab az-Zarqáwí a al-Qá'ida v Iráku

Dá'iš – *ad-Dawla al-islámíja fí 'l-^cIráq wa 'š-Šám* Islámský stát v Iráku a Levantě

الدولة الإسلامية في العراق والشام **باقية**

I will not promise you as the kings a

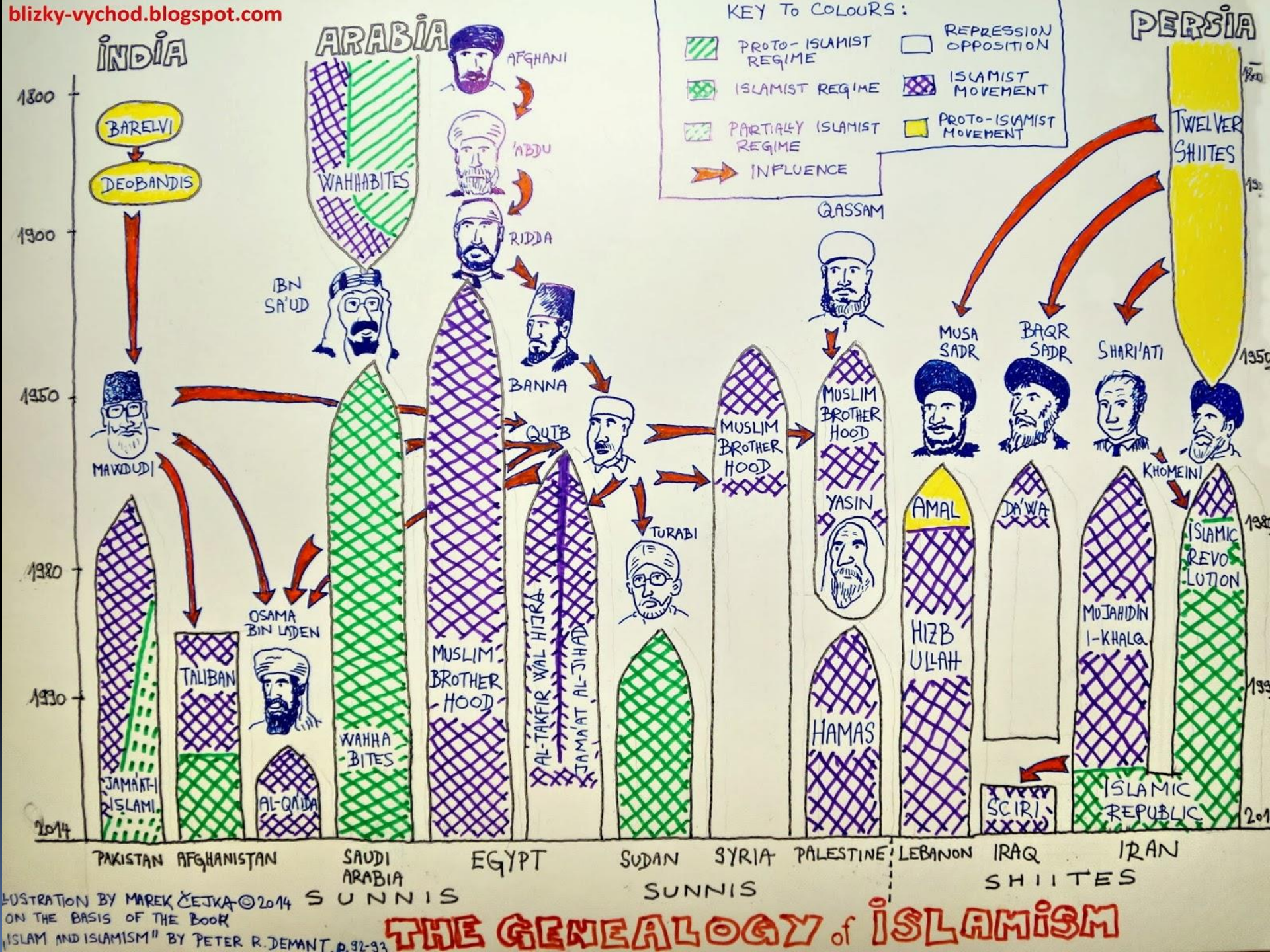

ILLUSTRATION BY MAREK ČEJKA © 2014
 ON THE BASIS OF THE BOOK
 "ISLAM AND ISLAMISM" BY PETER R. DEMANT, p. 92-93

THE GENEALOGY of ISLAMISM